

ДИСКУСІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Тетяна ТОКАРЕВА (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються основні особливості підготовки та проведення дискусії на заняттях з практики німецької мови; розглядається структура дискусії з методичної точки зору та її типологія.

Ключові слова: дискусія, учасники дискусії, умови спілкування, експозиція дискусії, мовленнєва реакція.

The paper focuses on the peculiarities of preparation and conduction of discussions in German Practice Lessons. The structure and typology of discussions are viewed through methods of studying.

Key words: discussion, participants of the discussion, communication conditions, exposition of discussion, speech reaction.

Формування і розвиток здібностей майбутніх учителів, виховання їх як всебічно розвинених особистостей, які здатні самостійно і творчо мислити, які поєднують високу культуру з професійною компетентністю є важливим завданням на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Програма педагогічних ВНЗ з практик усного та писемного мовлення передбачає для досягнення практичної і професійної цілей орієнтацію навчального процесу на формування у студентів мовної, комунікативної, лінгвокраїнознавчої та комунікативно-методичної компетенції. Реалізація цих цілей забезпечить правильне і функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності, розвине вміння педагогічного спілкування,

іншомовно-мовленнєву здібність і мислення студентів, сформує мовні автоматизми у структурному оформленні мовлення, допоможе удосконалити навички і вміння творчого застосування мовних засобів, вибрати правильний стиль викладу в різних сферах спілкування, вміло використовувати формули мовленнєвого етикету і невербальні засоби комунікації.

Комунікативна компетенція – одна із найважливіших практичних цілей навчання спеціальності – розглядається більшістю дослідників як здатність слухача/мовця сприймати мовлення чи продукувати його і реалізовувати свої інтенції мовними засобами адекватного до ситуації спілкування, її досягнення можливе лише завдяки комунікативно-орієнтованому підходу до навчання іноземних мов [4].

Роль і місце дискусії у процесі вивчення іноземної мови досліджували такі методисти, як Скалкін В.А., Рубінштейн Г.А., Гуревич Р.В., Озеров Г.В., Домашнев А.І. та ін.

Мета даної статті – розглянути особливості структури учбової дискусії, проаналізувати основні моменти, пов'язані із підготовкою та проведенням дискусії на заняттях з практики німецької мови. Моделювання природних умов спілкування дозволяє зробити висновок про те, що кількість форм комунікації, або типових комунікативних ситуацій, у яких виникає і протікає мовлення індивіда, є обмеженою. Так, «у плані діалогічного мовлення можна виділити такі типові комунікативні ситуації (ТКС), як ділове спілкування, бесіда і дискусія.

Однак, у реальних умовах спілкування можуть виникнути ситуації, які характеризуються сполучуваністю ознак виокремлених ТКС. Різноманіття умов комунікації обумовлює і можливість переходу однієї ТКС у іншу. В різних комунікативних ситуаціях зміст висловлювань індивіда визначається різними психічними процесами. Так, дискусія більшим чином, ніж ділове спілкування або бесіда, вимагає вирішення складних мислительних завдань, вміння відстояти свою точку зору, критичного відношення до думки співбесідника і ін. [6:18]».

На старшому ступені навчання німецької мови на факультеті іноземних мов педагогічного ВНЗ більш поширеними є такі форми групового спілкування, як бесіда, дискусія, диспут, інтерв'ю. «Дискусія як засіб навчання діалогічного мовлення являє собою, як правило, групову мовленнєву вправу творчого характеру, передбачає обмін думками, іноді спірних питань з метою розвитку творчих умінь діалогічного і монологічного мовлення студентів. На відміну від бесіди, яка протікає, як правило в умовах «унісону», тобто неконфліктного обміну думками, враженнями по темі, дискусія, як і диспут, передбачає суперечку, полемічну загостреність у обговоренні проблемних питань, які можна тлумачити по-різному [2:128]».

Дискусією (лат. discussio – дослідження, розгляд, розбір) називають таку публічну суперечку, метою якої є виявлення і співставлення різних точок зору, пошук, виявлення істинної думки, знаходження правильного рішення спірного питання. Дискусія вважається ефективним способом переконання, оскільки її учасники самі приходять до того чи іншого висновку. У процесі організації навчальної дискусії важливо знайти цікавий предмет суперечки, тобто вибрати тему.

Вибираючи тему для публічного обговорення, необхідно враховувати, щоб вона була актуальною, соціально значною, пов'язаною із суспільно-політичною практикою, проблемами молоді, питаннями шкільного життя і ін. Тема повинна обов'язково містити проблемні моменти, викликати інтерес у присутніх, бути для них достатньо знайомою, щоб вони могли компетентно вести обговорення. Дискусії про життєву позицію молоді, про її місце і роль у суспільстві. Тема може бути обрана в рамках навчальної програми дисциплін, які вивчаються, але обов'язково із урахуванням побажань учасників дискусії.

Варто подумати над формулюванням теми. Бажано, щоб вона була чіткою і зрозумілою, по можливості короткою, привертала увагу учасників, змушувала їх задуматися над поставленою проблемою [5:6].

До основних факторів, які впливають на характер дискусії і її особливості, відносяться мета дискусії, соціальна значимість предмету суперечки, кількість учасників, форма проведення дискусії. «Дискусія може слугувати засобом для пошуку істини, для перевірки певної думки, ідеї, для її обґрунтування. Характер дискусії визначається і соціальною

значимістю проблемн, яка обговорюється. Предметом суперечки бувають питання, які відображають загальнолюдські інтереси (проблемн екології, виживання людства, збереження миру на землі). У процесі дискусії можуть зачіпатися національні інтереси, інтереси певних соціальних прошарків, групові інтереси, наприклад, людей певної професії, колективу, представників неформальних об'єднань та організацій і ін. [5:7]».

Стосовно структури дискусії, то в ній методистн виділяють наступні складові частини: тема, експозиція, мовленнєвий стимул, навідні питання, ключові слова та мовленнєва реакція мовців. Важливо зауважити, що «темою дискусії є предмет розмови в його найбільш загальній формі, тому не слід сплутувати тему із експозицією».

Експозиція дискусії – це той фактичний матеріал, та інформація і пов'язана з нею проблематика, які слугують основою, вихідним пунктом для будь-якого обговорення [6:20]». Виокремлюють експліцитну експозицію, яка є вкладенням як матеріалу, так і проблематики обговорення; експозицію з вираженою проблематикою, при якій учням або студентам пропонується певний матеріал для обговорення, причому сам його зміст вже звільняє викладача від необхідності спеціальної постановки проблеми; експозицію із заданою проблематикою, але невираженням матеріалом обговорення, яка опирається на життєвий досвід і знання студентів/учнів, на їх здібність до уявл. «На відміну від навчальних мовленнєвих ситуацій та інших вправ мовленнєвий *стимул* в навчальній дискусії завжди носить природний характер. У цьому полягає ефективність дискусії як вправн у реальному використанні мови. Стимул викликає мовленнєву реакцію. Чим більш цікавим є поставлене питання, проблема, тим легше викликати розмову, тим довше вдається її підтримати. Стимул залежить від якості експозиції [6:21]». При підготовці навчальної дискусії викладач повинен продумати поряд із експозицією також *навідні питання*, при допомозі яких він має намір «розгорнути» проблематику дискусії і дати їй потрібне спрямування, тим самим підтримуючи мовленнєвий стимул студентів/учнів. При проведенні навчальної дискусії, особливо у менш підготовленій групі студентів, може стати корисним вміло складений та логічно аранжований список *ключових слів* та виразів. У ролі лексичної «підказки» такі слова допомагають студентам оформляти свої думки на іноземній мові. *Мовленнєва реакція* в дискусії приймає різні форми: короткі репліки кількох студентів; монологічні висловлювання різного об'єму; монолог одного студента, який переривається репліками і питаннями інших співбесідників.

Різноманіття складових частин дискусії значною мірою визначає її типологію. Навчальна дискусія може бути: тематичною (тобто такою, яка організовується у зв'язку із вивченням певної теми) і нетематичною (організовується незалежно від теми, тексту чи іншого матеріалу, який вивчається в даний час; заздалегідь підготовленою і спонтанною; суто усною, з опорою на друкований текст, або із застосуванням візуальних засобів (н.п. картини, ілюстрації, схеми, плани і т. д.); спеціально організованою, або такою, яка проводиться у сполученні із іншими прийомами роботи (н.п. невеликий текст спочатку читають, переказують, ставлять до нього питання і лише потім для розвитку цих форм роботи організовується обговорення [6]).

Суттєвою проблемою, яка виникає у процесі підготовки дискусії за обраною темою, є розробка питань для обговорення. Від того, як будуть поставлені ці питання, багато в чому залежить успіх майбутньої розмови. Саме формулювання питання повинно включати в себе можливість висловлення різних точок зору, бути приводом для роздумів [5:113]. Питання для обговорення під час дискусії повинні бути проблемними, викликати зіткнення різних точок зору та думок. Декілька проблемних питань, які можуть бути предметом дискусії на 3-4 курсах: 1) *Positive und negative Möglichkeiten der Massenmedien*. 2) *Die Rolle des Schriftstellers in unserer Zeit*. 3) *Die Rolle des Theaters in unserem Leben*. 4) *Die Aufgaben und die Möglichkeiten der bildenden Kunst*. 5) *Was bedeutet „modische Kleidung“? „Mensch und Kleidung“* [2].

У процесі підготовки розробляється сценарій дискусії. Він, як правило, включає вступне слово керівника (обґрунтування вибору даної теми, вказівка на її актуальність); питання, внесені на обговорення; прийом активізації слухачів. У сценарії також визначаються завдання, які стоять перед учасниками обговорення; уточнюються умови дискусії;

формулюються окремі положення, які необхідно обґрунтувати колективними зусиллями; вказується, які технічні та наочні засоби будуть використовуватися у ході дискусії.

Для успішного проведення дискусії необхідною є значна підготовча робота. Полемістни повинні знати тему суперечки, питання, які пропонуються для обговорення, щоб вивчити проблему, прочитати необхідну літературу, проаналізувати різні точки зору, співставити їх, визначити власну позицію. Слід обов'язково ознайомитися із основними вимогами культури суперечки [5:113]. З методичної точки зору до першочергових завдань щодо підготовки дискусії належать наступні:

- навчання прийомів логічного членування висловлювання, виділення найбільш суттєвого і важливого у спілкуванні, навчання короткого монологічного повідомлення з акцентом на суттєве для проблем, яка обговорюється;

- навчання прийомів урахування адресата мовлення, залучення і підтримки уваги слухачів, використання прямих і опосередкованих засобів звернення до адресата, риторичні питання, повторне формулювання висновків, виокремлення для слухача смислових фрагментів повідомлення і ін.;

- навчання прийомів розгортання монологічного висловлювання шляхом роздумів, аргументації (напр. навчання деяких найбільш загальних моделей висловлювання з вираженням схвалення висловлювання, повної чи часткової згоди з ним, сумніву, незгоди чи заперечення будь-якої тези);

- навчання уміння узагальнювати, знаходити логічні зв'язки у висловлюваннях і осмислювати їх на основі життєвого досвіду і наукових знань;

- навчання вживання і вибору у відповідності до мовленнєвої ситуації різних засобів вираження додаткових комунікативних завдань (їх кількість на кожному курсі обмежена; передбачаються ситуації, у яких можливо вживання засобів, які стосуються як нейтрального, так і побутового типу розмовного стилю);

- навчання правил ведення дискусії: засвоєння штампів, які використовуються для проведення обговорення, формул мовленнєвого етикету, необхідних кожному учасникові розмови.

Ті ж завдання стоять перед учасниками диспуту чи полемічного загостреного обговорення якоїсь проблем. Вказані форми спілкування не включають попередньо підготовлених вступів учасників стосовно окремих питань проблем і тих, хто дотримується іншої точки зору. Однак, бажано, щоб вступи були експромтною імпровізацією особливо у «гарячих точках» дискусії чи диспуту. Роль викладача полягає в тому, щоб залишаючись нейтральним у цій дискусії, стимулювати її розвиток шляхом додаткових імпульсів та реплік, які спонукають учасників до більш глибокої і повної аргументації своїх точок зору, до використання всього раніше вивченого матеріалу за проблемою, яка обговорюється, спрямовувати дискусію у потрібному руслі, не випускаючи з поля зору її учбових цілей. Такого роду диспути і дискусії можуть проводитися також на матеріалі домашнього і аналітичного читання та аудіювання [2:129].

Методисти Скалкін В.А. та Рубінштейн Г.А. вказують на те, що якість спонтанного мовлення в такій типовій комунікативній ситуації як дискусія, залежить від: кількості і якості інформації, яка є у розпорядженні мовців; уміння мобілізувати розумові здібності для видачі деякої «власної» інформації (стверджень, формулювань, ланцюжка думок і ін.); уміння актуалізувати у момент мовлення мовні засоби, необхідні для адекватного висловлення думок; ступеню зацікавленості тих, хто сперечається, у предметі дискусії.

Оскільки існують певні відмінності стосовно самого спонтанного мовлення рідною та іноземною мовою, які обумовлені тим, що у випадку з іноземною мовою, мовчильна увага мовця розподіляється – вона розподілена між контролем за формуванням думок і контролем за процесом їх оформлення засобами іноземної мови – то звідси випливає, що використання дискусії, як методичного прийому, який найбільш яскраво і повно відображає психолінгвістичні особливості непідготовленого мовлення на іноземній мові, повинно відповідати ряду методичних вимог:

1. Дискусія буде відбуватися успішніше за умов, якщо мислительні завдання, які ставляться перед мовцем, не будуть складними. При цьому мовець зможе краще контролювати саме мовну форму висловлювання.

2. Успішність дискусії обумовлюється дотриманням певних меж понять і уявлень, іншомовні відповідники яких відомі мовцеві.

3. Дискусія буде відбуватися тим краще, чим вищим є рівень автоматизації мовленнєвих навчків.

4. Дискусія матиме більш невимушений характер, якщо в учнів або студентів є певний досвід проведення дискусій на рідній мові [6:19].

Необхідно зазначити, що навчальна дискусія має і деякі особливості, такі як: наявність елементу штучності, який пов'язаний із тим, що дискусія ведеться на іноземній мові; дискусія організовується вкладачем, а не виникає стихійно, як це зазвичай буває в рідній мові. Проте головна відмінність полягає в тому, що в навчальній дискусії мовленнєві дії є найбільш наближеними до того, що має місце в реальних умовах комунікації у порівнянні з всіма іншими формами і видами роботи, які застосовуються при навчанні іноземної мови [6].

Важливим методичним завданням є вибір керівника дискусії. Він багато в чому залежить від теми, предмету дискусії, ситуації, яка склалася. Ведучий дискусії повинен бути добре обізнаний із проблемою, вміти вірно оцінювати чіткість та достовірність доказів, правильність питань, які висуваються в ході дискусії. У такому випадку обговорення буде відбуватися найбільш вдало.

Обов'язки керівника дискусії полягають у наступному. Він розпочинає дискусію постановкою питання чи коментарями з певної проблеми, запрошує присутніх висловити свою думку, надає слово бажаному виступити, сприяє природному розвитку обговорення. Керівник може також задавати питання учасникам бесіди, обмежувати їх, якщо вони виходять за межі теми, яка обговорюється, але йому не слід брати на себе роль арбітра, переривати обговорення власними висловлюваннями, протидіяти вкладенню точки зору, яка йому не до вподоби. Головне завдання керівника – залучити до активного обміну думками всіх слухачів. Тому у ході обговорення керівник повинен своєчасно висувати питання.

Важливо зазначити, що керівник дискусії може використовувати спеціальні прийоми для підвищення активності аудиторії, підбадьорювати «супротивника»; загострювати протилежні точки зору; використовувати протиріччя у висловлюваннях тих, хто виступає; попереджати можливі заперечення з боку тих, хто приймає участь у суперечці. Одним із найбільш дієвих прийомів є створення ситуації ускладнення. Її суть полягає в тому, що керівник висуває приклад, який містить риси протиріччя, які ускладнюють вирішення проблеми, роблять можливим появу різних точок зору. Ведучому слід заохочувати учасників дискусії, використовуючи такі репліки, як «цікава думка», «влучна постановка питання», «давайте розберемося, подумаємо, поміркуємо» і ін. Він повинен допомогти тому, хто виступає, чітко сформулювати свою думку, дібрати потрібне слово. Не слід передчасно розписувати виступи учасників дискусії, тому що, як правило, в таких виступах немає творчого початку, живого обміну думками [5:115]. В арсеналі керівника дискусії повинні бути різноманітні кліше. Наведемо приклади деяких із них: 1) для початку дискусії:

- *Im Mittelpunkt unserer heutigen Diskussion soll das Problem... stehen.*
- *Gestatten Sie mir ein paar einleitende Bemerkungen!*

2) Для заохочення до обміну думками:

- *Vielleicht können Sie zu dieser Frage/zu diesem Problem Stellung nehmen?*
- *Wie muss/sollte Ihre Meinung/Ansicht nach ... ?*
- *Sind Sie der gleichen Meinung wie ... ?*

3) Керівництво, спрямування дискусії:

- *Bitte, begründen Sie Ihre Behauptung/These/Meinung/Ansicht!*
- *Bitte, lenken Sie nicht vom eigentlichen Thema der Diskussion ab!*
- *Ich glaube, der Diskussionsbeitrag von ... enthält*

brauchbare/nützliche/wertvolle/weiterführende Anregungen.

4) Узагальнення, висновки дискусії:

-Ich möchte zum Schluss die wichtigsten Ergebnisse unserer Diskussion zusammenfassen.
-Obwohl zu einigen Punkten/Problemen unterschiedliche Meinungen geäußert wurden, lässt sich doch abschließend feststellen, dass ...

-Aus unserer Diskussion kann man folgende Schlussfolgerungen ziehen ...

5) Визначення, констатація:

- Ich erlaube mir, festzustellen/darauf hinzuweisen, dass ...
- Das trifft nur dann zu/gilt nur dann, wenn ...
- Wenn man den Gedanken/das Gesagte weiterführt, kommt man zu dem Schluss, dass ...

6) Згода:

- Ich schließe mich Ihrer Meinung an ...
- Dem kann ich nur unter Vorbehalt zustimmen, denn ...
- Ich teile durchaus/voll und ganz Ihre Absicht/Auffassung.

7) Відхилення:

- Ich muss Ihre Behauptung ganz entschieden zurückweisen, weil ...
- Wie kommen Sie denn nur zu einer solchen Meinung?

7) Доповнення:

- Auf folgende Zusammenhänge/Probleme möchte ich noch aufmerksam machen: ...
- Nicht unerwähnt/unberücksichtigt bleiben sollte, dass ...

Необхідно мати на увазі, що виступи учасників дискусії мають певні особливості. Полемісти повинні вміти відовремовувати те, що є спільним для учасників суперечки та те, що їх розмежовує. Спочатку треба коротко вказати на те, із чим ви погоджуєтесь, потім по пунктах і по можливості точно сформулювати ті положення, які викликають незгоду. Слід пам'ятати, що перш ніж критикувати опонента, треба правильно його зрозуміти. Критерієм розуміння є правильне викладення чужої думки. Важливо, щоб ті, хто виступають, висловлювали свою точку зору, саме те, що вони думають, як вони вважають з приводу того чи іншого питання, а не те, що від них хочуть почути. Учасники дискусії повинні чітко дотримуватися основних вимог культури суперечки.

Дуже важливим аспектом є підготовка студентів/учнів до ведення дискусії на іноземній мові, оскільки від ступеня їх підготовленості залежить методичний успіх дискусії як вправ у використанні мовленнєвих навичок і вмінь. У плані підготовки студентів/учнів до ведення дискусії можуть бути запропоновані наступні види роботи:

1. Відповіді на питання дискусії. При цьому необхідно зазначити, що ці питання можуть мати як загальний характер, так і визначатися реальними умовами класу або групи. Сутність цього виду роботи полягає в тому, що перед студентами ставляться обмежені завдання: вони повинні зрозуміти зміст поставленого питання, усвідомити його проблематичність. Однак, мовленнєва реакція не пов'язана з якимись додатковими труднощами і може бути зведена до лаконічного „Ja“ або „Nein“.

2. Аргументовані відповіді на дискусійні питання є більш складним видом роботи, оскільки тут перед учнями ставиться завдання мотивувати свою відповідь, що сприяє розвитку в студентів уміння аргументувати свої висловлювання, що дуже важливо при веденні дискусії. При використанні цього виду роботи слід навчати студентів/учнів цілого ряду структур і штамів мовлення, які виражають мотивацію висловлювання, а саме, складним реченням з підрядним причини і формулам, які виражають думку мовця (*Was mich anbetrifft ... Ich denke, dass ... Ich meine, dass ... Meiner Meinung nach ...*). До аргументації відповідей можна послідовно залучати інших студентів, тим самим перетворювати вмотивовані відповіді на окремі питання в дискусію.

3. Вибір одного із підходів до проблеми. Цей вид роботи спрямований на розвиток такої форми мовленнєвої реакції учнів, у якій проявляється критичне мислення. Спочатку це можуть бути нескладні за структурою питання, які містять певну альтернативу. Викладач не вимагає від студентів розгорнутої відповіді з необхідною мотивацією. Вони сприймають різні точки зору синтетично і їх критичність проявляється у вигляді простої мовленнєвої реакції. У подальшому студентам/учням можуть бути запропоновані і більш складні експозиції, які містять протилежні підходи до проблеми.

4. Висловлювання з приводу серії дискусійних питань. Більша складність цього виду роботи визначається тим, що учні, як правило, позбавлені можливості використовувати мовленнєвий матеріал питань для побудови своїх відповідей. Сприймаючи питання (які задаються всі відразу), студенти запам'ятовують лише їх зміст, думку, а не сам вираз, його мовну оболонку. Те, що студенти не можуть опиратися на мовну форму питань, вказує на реальність усвідомлення ними сутності проблем, на спонтанність їх мовлення. Звичайно, серія дискусійних питань не повинна виходити за межі мовних можливостей студентів/учнів. Останній вид роботи, по суті, є учбовою дискусією з експозицією, яка впражена у полегшеній формі [6:22].

Наприкінці статті слід зазначити, що суттєвим елементом навчальної дискусії є її критичний розбір. Тут підводяться підсумки, аналізуються висновки, яких дійшли учасники дискусії, підкреслюються основні моменти правильного розуміння проблем, показується хибність, помилковість окремих висловлювань, неспроможність окремих позицій з конкретних питань теми дискусії. Детально розглядаються вступні полеміки. Звертається увага на зміст промов, глибину і науковість аргументів, точність висловлення думок, правильність вживання понять. Оцінюється вміння відповідати на питання, використовувати прийом доведення і спростування, застосовувати різні засоби полеміки. Даються рекомендації щодо подальшого удосконалення полемічних навичок і вмінь. Очевидно, що добре організоване, змістовне, цікаве обговорення спірної проблеми нікого не залишає байдужим, надовго запам'ятовується, залишає слід у пам'яті учасників.

Отже, дискусія є дуже корисним і важливим засобом у процесі вивчення німецької мови не лише студентами факультетів іноземних мов педагогічних ВНЗ, але й учнями старших класів середньої школи. Використання її як засобу підвищення рівня комунікативної компетенції, правильна підготовка, організація та проведення за всіма методичними правилами, дають змогу всім учасникам дискусії висловити свою точку зору, підтримувати або аргументовано заперечувати думки співбесідників, відчуття впевненість у своїх знаннях, вміннях та навичках, що, у свою чергу, досить позитивно впливає на навчальний процес з іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гуревич Р.В., Зверева А.С. Урок-дискуссия на немецком языке в старших классах // Иностранные языки в школе. – М., 1996. - № 1. – С. 33 – 36.
2. Методика преподавания немецкого языка в педагогическом Вузе: Из опыта работы / А.И. Домашнев, К.Г. Вазбуцкая, И.И. Зыкова и др. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
3. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. Посібник для студ. Мовних спец. Осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О.Б., Борнско І.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю. Іколаєвої – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
4. Озеров Г.В. Использование логико-смысловых схем и языковых опор при обучении свободным аргументированным высказываниям в дискуссиях // Иностранные языки в школе. – М., 1989. - № 1. – С. 84 – 88.
5. Павлова А.Г. Спор, дискуссия, полемика: Ки. Для учащихся старших классов сред. шк. – М.: Просвещение, 1991. - 127 с.
6. Скалкин В.А., Рубинштейн Г.А. Учебная дискуссия как средство развития неподготовленной речи. // Иностранные языки в школе (Золотые страницы). – М., 2012. - № 8. – С. 18 – 26.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Токарєва – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач секції німецької філології (кафедра германської філології) Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми методики викладання німецької мови в середній та вищій школі.